

א. רב יהודה אמר רב: מחיצה מפסקת לתפילה. וחולק על רבי יהושע בן לוי שאמר: אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים.

א. רש"י מפרש לענין צירוף למנין עשרה. והתוס' חולקים וסוברים שגם לרבי יהושע בן לוי אין מצטרפים לעשרה [שכן נראה מסתם סוגית הגמרא בעירובין], ופרשו שהנידון הוא לענין ענייית יחיד קדיש וקדושה. וכן לענין ברכת כהנים, כשמחיצה מפסקת בין הכהנים למתברך (ע' סוטה לה: ותוס'). והלכה כרבי"ל שאין מחיצה מפסקת (וכן פסק הרשב"א בתשובה, ח"ג רפו). ולענין שופר ומגילה הכל מודים שאינה מפסקת, מפני שאין צריך עשרה.

ב. העומד בתוך הפתח, מן האגף ולפנים – מצטרף. מן האגף ולחוץ – אינו מצטרף. דין זה אמור הן לענין ענייית קדיש וקדושה לדעת רב [אך כאמור הלכה כרבי"ל ובכל אופן עונה עמהם], הן לענין צירוף לעשרה. האגף עצמו – נחלקו הפוסקים אם דינו כלפנים או כלחוץ. וכן נחלקו האם ה'אגף' היינו חלל הפתח או רק מקום עובי הדלת כשהיא נסגרת. ואם רואים אלו את אלו, אפשר להצטרף אפילו עומדים לגמרי מבחוץ. ולכתחלה יותר טוב להחמיר בזה כי נחלקו הדעות בדבר (עפ"י או"ח נה, יג ובאה"ל).

ב. אגפי שערי ירושלים (= עובי השער, מקום נקישת הדלת ולפנים) – כלחוץ, שלא נתקדשו שערי ירושלים מפני שהמצורעים מגינים תחתיהם מפני החמה והגשמים. ואולם שערי העזרה נתקדשו מלבד שער ניקנור שמצורעים מחוסרי כפרה עומדים שם ומכניסים בהונות ידם ליתן עליהם מדם האשם – לכך לא נתקדש בקדושת העזרה אלא קדושתו כמחנה לוייה (תוס' נויר מה.).

הרש"ש צידד שמן האגף ולפנים נתקדש בשער ניקנור, ורק מן האגף ולחוץ לא קדושהו, שלא כשאר שערי העזרה שנתקדשו גם מן האגף ולחוץ (ויש להעיר מדברי עצמו להלן צג: שנראה שלא נקט כן).

דף פו

קנז. האם המקומות דלהלן נתקדשו אם לא? ומאי נפקא מינה?

א. גגים ועליות שבירושלים ובמקדש.

ב. לשכות ומחילות שבהר הבית.

ג. החלונות ועובי החומה.

א. אמר רב: גגים ועליות (שבירושלים ובמקדש) לא נתקדשו. נפקא מינה לאכילת קדשים קלים שאינם נאכלים בעליות ובגגות שבירושלים, כגון קרבן פסח. וכן אין שוחטים קדשים בגגי העזרה ועליותיה. גגים שבעזרה השוים לקרקע העזרה – קודש.

עליית ההיכל נתקדשה, שלא כעליות העזרה (את תבנית האולם ואת בתיו וגזוזכיו ועליותיו... הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל). אך לא גגו [שלא נזכר בכתוב הזה. ואף על פי כן היה גג ההיכל מקודש לענין זה בלבד – להניח עליו כלי קודש, כדוגמת קני המידה שהיו מונחים מעל שער המזרח 'שושן הבירה' (עפ"י רש"י ותוס'). וכן משמע ברמב"ם הל' מעשה הקרבנות ה,ד]. ויש דעה הסוברת שגם גג ההיכל נתקדש. ע' משך חכמה תרומה כו, יד מספרי זוטא].

[אבא שאול אומר: עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים; אין נכנסים לה אלא פעם אחת בשבוע. ואמרי לה: פעמים בשבוע. ואמרי לה: פעם אחת ביובל – לידע מה היא צריכה].

א. הרמב"ם השמיט החילוק שבין עליות ההיכל לשאר עליות. וכתב הצ"ח שלפי המסקנא יש

לומר שהגגים והעליות הפתוחים לקודש – קודש, פתוחים לחול – חול (וכן צדד בשפת אמת יומא

לא. ואולם בתוס' שם (ד"ה וכולן) אין במשמע כן). והמנחת-חינוך (שסב, ג) חולק (וע"ע קהלות יעקב סא).

ב. בית שהוא מוגבה ממפלס הקרקע, נראה שאינו בכלל 'עליה', כי קרקעיתו בטלה לקרקע המקום והרי זה כמקומות גבוהים בקרקע שגם הם נתקדשו (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד סג, ד).
ג. יש אומרים שלהלכה קדשים קלים ומעשר שני נאכלים בגגות ירושלים, שגגות ירושלים נתקדשו שלא כגגות העזרה (ע' מנחת חינוך שסב, ה – בדעת הרמב"ם והראב"ד והתוס' (ומהרש"א) במכות יב; אור שמח בית הבחירה ו, ז; אבי עזרי (מהרו"ד) קרבן פסח ט, א).
ויש אומרים כן לגבי גגות העזרה שאוכלים שם קדשים קלים, אך לא בגגות ירושלים (ע' בשו"ת הרשב"א ל, ד, וכפי שהסביר דבריו בקהלות יעקב סב).
וישנה דעה שגגים ועליות שנבנו לאחר הקידוש הראשון – קדושים. ולא אמרו אלא שהגגים והעליות שהיו בנייים באותה שעה לא נתקדשו (ע' בפירוש הראב"ד לתמיד).
ד. זה שגגים השוים לקרקע עזרה נתקדשו, דוקא בפתוחים לקודש, אבל פתוחים לחול – חול (עפ"י תוס' יומא לא. ד"ה וכולן [וכ"כ המאירי לענין גגים שמעל לשכות הבנויות בחול, שאעפ"י שפתח הלשכות לקודש, הגגים חול הואיל ופתוחים הם לחול]. וע"ש בשפ"א שצדד גם בגגים מוגבהים כנ"ל).

ב. הלשכות הבנויות בקודש (– בעזרה) ופתוחות לחול (מחוץ לעזרה) – תוכן חול (ואם פיתחן בהר הבית – קדושתן כקדושת הר הבית. עפ"י רש"י ועוד). בנויות בחול ופתוחות לקודש – תוכן קודש. [הכהנים אוכלים קדשי קדשים בלשכות הפתוחות לעזרה. ואולם לענין חיוב לנכנס להן בטומאה, וכן לענין שחיטת קדשים קלים – אין דינן כתוך העזרה, אפילו בלשכות שכנגד פתח העזרה (עפ"י זכאים נו). וישנם תנאים הסוברים שהפתוחות לקודש קודש לכל דבר (ע' תוספתא מעשר שני ב, יד ובהגר"א; ר"ש ורע"ב מעשר שני ג, ח).].

א. אעפ"י שהלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש אינם כקודש לכל דבר כאמור, מדרבנן אסור להיכנס לשם בטומאה. ויש מי שכתב למסקנא אף מדרבנן אינו כקודש (עפ"י חק נתן שם – בדעת הרמב"ם. ובספר יד דוד שם דייק להפך).
יש מי שכתב שמצות עשה דאוריתא של שילוח טמאים, קיימת באותן לשכות (ע' בשו"ת אור שמח מד). ויש להסתפק על דם שיצא לשם, האם נפסל משום 'וצא' (עפ"י אור שמח בית הבחירה ו, ח. וע"ע במשך חכמה צו ו, כ).
ואסור לישוב באותן לשכות, כמו בעזרה (עפ"י תוס' יומא כה. ח.). ונראה שאינו אלא איסור דרבנן (מנחת חינוך שסב, ג).

ולענין חיוב משום 'שחוט' חוץ' לשוחט באותן לשכות; המנחת-חינוך (קפו, ה) נסתפק בדבר. ובחזון איש (קדשים כ ב, ה) כתב שפטור.

ע"ע בקריית ספר (בית הבחירה ו); באר יעקב (לגרמ"ש שפירא שליט"א. שבועות כ, ג).

ב. לשכות שיש להן פתח לקודש ופתח לחול; היו בנויות בקודש – קודש. בחול – חול. חציין בקודש וחציין בחול (כמו לשכת הגזית) – החלק הבנוי בקודש קודש והבנוי בחול חול (עפ"י משנה מעשר שני ג, ח; תוספתא מעשר שני ב, יד).

ג. לשכות שבירושלים ושבהר הבית, האם הולכים אחר פתחן או אחר מקום בנייתן – אין הדבר ברור (ע' במנחת חינוך שסב, ג).

אמר רבי יוחנן: מחילות [שתחת העזרה] לא נתקדשו. וכן שנה רבי יהודה בבירייתא: מחילות שתחת ההיכל – חול. ואמרו בגמרא: דוקא מחילות הפתוחות להר הבית. אבל הפתוחות לעזרה – קודש.

- א. מחילות שהן קודש, מסתבר שדינן כלשכות הפתוחות לקודש, ואין חייבים עליהן משום ביאה בטומאה (עפ"י מנחת חינוך שסב, ג).
- ב. מחילות שמתחת להר הבית ופתוחות להר הבית – דינם כחול לגמרי, ואפילו קדושת ההר אין להן. מחילות שמתחת לעזרה הפתוחות להר הבית; יש אומרים שהם כחול לגמרי (עפ"י 'המפרש' בתמיד כו: ד"ה מסייע וע' מאירי. וע"ע באבני נזר יו"ד תג, ה-ט). וי"א שקדושת הר הבית עליהן (מנחת חינוך שסב, ג. וכן יש מדייקים מלשון רש"י לעיל סז: ד"ה מחילות – ע' שער המלך בית בחירה ו, ט).
- ג. מחילות שמתחת העזרה, ופתוחות לחול ולקודש – לדעת השער-המלך (שם) דינן כקודש.
- ד. אין חילוק בין מחילות שהיו בשעת הקידוש הראשון או שנעשו לאחר מכן [אף לפי דעת הראב"ד שגגים ועליות שנעשו אחר כך קדושים] (קובץ תשובות הגריש"א ח"ג סוס"י קפח. ע"ש).

ג. שנינו במשנה: החלונות ועובי החומה – כלפנים. ולדברי רב שגגים ועליות לא נתקדשו, העמידו בגמרא דברי המשנה בחלונות השוים לקרקע. ועובי החומה – בחומה פנימית [הקרויה 'חיל'] הנמוכה ושוה לגובה קרקע העזרה (שקרקע העזרה הולך וגובה, עולה במעלות).

א. הרמב"ם (קרבן פסח ט, א; בית הבחירה ו, ט; מעשר שני ב, טז; מעשה הקרבנות י, ה) סתם וכתב שהחלונות ועובי הכתלים כלפנים. ולא הביא האוקימתא בשוים לקרקע. והשיגו הראב"ד (בהלכות בית הבחירה). וכנראה הרמב"ם לא גרס כן בגמרא (עפ"י באור הגר"א או"ח נה ס"ק כו). והכסף-משנה כתב שהרמב"ם סמך על מה שכתב שגגות הלשכות השוים עם קרקע העזרה – קודש.

ויש מי שכתב שהרמב"ם נקט שהסוגיא בזבחים חולקת על סוגיתנו, ופסק כמותה שכן פשוטו דברי המשנה שאין חילוק אם שוות לקרקע אם לאו (עפ"י מנחת חינוך שסב, ד; זבח תודה). או בדרך זו: דעת הרמב"ם להלכה לחלק בין חומות ירושלים והר הבית שנתקדשו הגם שאינם שוים לקרקע, ובין חומת העזרה (עפ"י מנחת חינוך שסב, ה; אבי עזרי קרבן פסח ט, א). [וע' בשו"ת אבני נזר (יו"ד תג) שכתב להסתפק להלכה האם עובי חומת הר הבית נתקדש אם לאו. ובמקום שאי אפשר לילך עליו, מצטרף לכך צד נוסף להקל שלא נתקדש (כדלהלן). ופסק שם מכמה טעמים שיותר לאדם טמא להכניס ידו לחריצים ולנקבים שבכותל המערבי].

הסבר נוסף: לדעת הרמב"ם עובי החומה והחלונות שתחתם יש בנין אטום – נתקדשו שהרי אלו כקרקע מוגבהת, ולא דנו בגמרא אלא במקום שיש חלל מתחת, כגון שיש בחומה מקום מושב לשומרים (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד סג, ד).

ב. לפי תירוץ אחד בתוס' לא נתקדש מקום עובי החומות אלא אם הלכו בהם ב"ד בשעה שהיו מהלכים לקדש, כגון שהלכו על החיל, אבל אם לא הלכו שם – לא נתקדש. ולתירוץ האחר בכל אופן נתקדש על פי דעת בית דין.

קנת. א. האם מותר לעקור מחבורה לחבורה בליל פסח?

ב. האם פסח אחד נאכל בשתי חבורות? האם אדם אחד אוכל מן הפסח בשני מקומות?

ג. מה דינו של השמש המשמש בשתי חבורות בפסח? ומה יעשה השמש כשאכל כזית מן הפסח בצד התנור?

ד. מה דינם של סילוק מחיצה ועשיית מחיצה באכילת הפסח?

א. אין לעקור בפסח מחבורה לחבורה [כן פירש רב את ההלכה 'אין מפטירים אחר הפסח אפיקומן'. וסובר כרבי יהודה וכסתם משנתנו שאסור לאכול הפסח בשני מקומות כדלהלן, וגזרו שלא לעקור למקום חבורה אחרת שמא יאכל מהפסח שם. רשב"ם ותוס' קיט: וע"ש הדין בזמן שאין פסח]. ודוקא בשעת אכילה אבל שלא בשעת אכילה, כגון לקריאת ההלל שלאחר מכן – עוקרים.

א. מכאן משמע שאפשר לגמור ההלל בליל הסדר אף שלא במקום הסעודה (עפ"י מגיד משנה הל' חמץ ומצה ח"י – כדברי הרמב"ם; רמ"א או"ח תפ).

ואילו הרמב"ד (בהשגותיו שם) כתב שאין הדעת מקבלת כן, שאין כאן שם לארבעה כוסות כשאינן במקום אחד. (ושמא יעמיד הגמרא בשרואים מהגג את הבית וסובר שאין זה נחשב שינוי מקום לענין ארבע כוסות (ער"ן להלן קא לגבי קידוש במקום סעודה). ואולם לענין אכילת הפסח אין מועילה ראיית המקום, כדמוכח מדין נסתלקה מחיצה ביניהם שנחשב מקום חדש כפשוטו דברי רש"י, הגם שרואים ונמצאים במקום הראשון. אך בדעת הרמב"ם י"ל שאין זה 'שינוי מקום' אלא חבורה אחרת היא).

ב. לפי פירוש הרמב"ם, שתי חבורות האוכלות בבית אחד, חייבום חכמים להפוך פניהם אלו מאלו, כדי לזכור שאינם רשאים לאכול אלו מאלו.

ב. לדברי רבי יהודה [וכן סתמה משנתנו והמשנה דלהלן פט: כפרש"י שם. וע' גם רשב"ם קכ.], הפסח נאכל בשתי חבורות (על הבתים אשר יאכלו אותו בהם). אבל אין אדם אחד אוכל בשני מקומות (בבית אחד יאכל. ויש אם למסורת; 'אכל' כתיב).

לדברי רבי שמעון – להפך; האוכל אוכל בשני מקומות, אבל אין הפסח נאכל בשתי חבורות (יש אם למקרא, בבית אחד יאכל – הפסח. כלומר בחבורה אחת). [ומשמע שלדברי רבי שמעון אין למסובים להפוך פניהם לצד אחר, שנראה כשתי חבורות].

א. לדעת רבי שמעון האוסר לאכול הפסח בשתי חבורות, אין חילוק אם מלכתחילה נחלקים לשתי חבורות או אם התחילו לאכול בחבורה אחת ורוצים להיפרד ולהמשיך לאכול בשתי חבורות (כן מבואר בגמרא – עפ"י מהרש"א).

ומאידך נראה שלדעה זו מותר לכל בני חבורה זו לעקור עם פסחם ולאכול עם חבורה אחרת – ובלבד שייאכל לבני החבורה הקודמת בלבד, שהרי נאכל בחבורה אחת. כן יש לראות בדברי התוס' להלן קיט: ד"ה אמר. וכ"מ ממה שאמרו שאם נסתלקה מחיצה – אוכלים.

ב. כתבו התוס': אף לדעת המתיר לאכול הפסח בשתי חבורות, לאחר שנחלקו וכל חבורה נטלה חלקה – אסור להוציא חלק חבורה זו לחבורה האחרת, ונפסל הבשר ב'וצא'. [יש אומרים דוקא אם התחילו לאכול, ויש מצדדים לומר אפילו לא התחילו – כמצוין לעיל פה]. ויש מדייקים מדברי רש"י שאין איסור הוצאה מחבורה לחבורה כששניהם אוכלים פסח אחד (ע' תוס' יום טוב; מנחת חינוך טו, ג).

ג. לרבי יהודה המתיר לאכול בשתי חבורות, מותר לאחד מבני חבורה להסב פניו מבני חבורתו ולאכול הגם שהתחיל לאכול בלא הסבת פנים, ואין זה נחשב כ'שני מקומות' (עפ"י תוס'. ונקטו 'כלה' בהוה, אך נראה שהוא הדין לכל אדם. חזון איש).

ד. כתב המנחת-חינוך (טו, יז): נראה שמותר למקצת מבני חבורה שעדיין לא התחילו לאכול, ליטול מן הפסח ולאכול במקום אחר. אין איסור הוצאה מהחבורה אלא לאלו שהתחילו לאכול או לאדם זר [וזה דוקא למאן דאמר הפסח נאכל בשתי חבורות, אבל לדעת האוסר אסור למקצת בני החבורה לאכול בניפרד].

ה. הרמב"ם (ט, א) פסק כרבי יהודה וכסתם מתניתין שהפסח נאכל בשתי חבורות. וכ"כ רשב"ם (קיט: ד"ה אמר רב; קכ. ד"ה ישנו). והמאירי פסק להחמיר, שלא לאכול בשתי חבורות ולא בשני מקומות.

ג. לדעת האומר אין אדם אחד אוכל הפסח בשני מקומות, שמש המשמש שתי חבורות והוא נמנה על אחת מהן, כשהוא עומד למוזג לבני החבורה האחרת, קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל. אבל לרבי שמעון יכול לאכול בשני המקומות ואין צורך להקפיד בדבר. (כן משמע מרש"י).
 לפרש"י משמע שקופץ את פיו גם כאשר אין שום דבר בפיו. ואילו הרמב"ם מפרש רק אם יש בפיו מהפסח, צריך לקפוץ את פיו ולהחזיר פניו עד שמגיע אצל חבורתו.
 השמש שאכל כזית בצד התנור; לדעת האוסר לאכול בשני מקומות, אם פקח הוא ממלא כרסו ממנו כי אי אפשר לו לאכול שוב במקום אחר. ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה – באים ויושבים בצדו.
 א. לדעת המתיר לאכול בשני מקומות ואוסר בשתי חבורות, יכול השמש להמשיך לאכול עם החבורה במקום אחר, או יאכלו בני החבורה במקום שאכל השמש, אבל לא יאכל השמש בצד התנור והם אוכלים במקום אחר (עפ"י המאירי).
 ב. אכל מבעוד יום – לא פסל עצמו מלאכול במקום אחר או עם חבורה אחרת (לעיל מא:). ויש מי שכתב שהוא הדין אם אכלו בלילה נא, אין זו אכילה הפוסלת עצמו מבני חבורה (קובץ ענינים שם).

ד. רב כהנא סבר שפריסת מחיצה בין האוכלים, עושה אותן לשתי חבורות אך לא שני מקומות (שאינן כאן מקום חדש, כי אינו רואה אויר שלא ראה עד עכשיו). ואילו סילוק מחיצה מביניהם יוצר מקום חדש. ולכן במקרה הראשון לרבי יהודה אוכלים ולא לרבי שמעון. ובמקרה השני – להפך (עפ"י רש"י).
 רב אשי אמר לרב כהנא שאין הדבר פשוט אלא יש להסתפק בדבר. ועלה ב'תיקו'.
 מדברי הרמב"ם (ה,ט), משמע שבין בעשיית מחיצה בין בסילוק מחיצה יש להסתפק משום שני מקומות או שתי חבורות (כן מפרש הצ"ח).
 נעשית מחיצה ונסתלקה – אוכלים (עפ"י רמב"ם שם. ונראה שה"ה להפך, כשנסתלקה מחיצה מביניהם ושבה).

קנט. אלו מהלכות דרך ארץ בעניני סעודה ואורח ושמש, מוזכרות בסוגיא?

כמה מנהגי דרך ארץ והלכות סעודה למדנו מתוך הסוגיא:
 אין לאדם לנהוג מנהג שררה וחשיבות בעצמו, וכששואלים אותו לשמו והוא חכם, אינו אומר 'רב פלוני' אלא יאמר את שמו ללא תואר כבוד. מלבד אם קוראים לו כן מקטנותו (עפ"י רש"י), או שהוא ידוע לכל בכינוי זה (עפ"י ר"ח).
 וכן אם אין מכירים אותו כלל, מותר להודיעם שהוא תלמיד חכם וסמוך (עפ"י מהרש"א).

כל מה שיאמר לו בעל הבית – יעשה (חוץ מצא); גם אם אומר לו לנהוג במנהג חשיבות ושררה. אם היה נוהג פרישות בדבר מסוים משום סרך איסור, אינו מחויב לשמוע לבעל הבית לעבור על מנהגו (עפ"י שערי תשובה קע). וכן בעניני אכילה ושתייה, אם אינו תאב לאכול – מותר לו להימנע (עפ"י משנ"ב).

מסרבים לקטן (מלקבל דבריו, עד שיפציר בו), ואין מסרבים לגדול.
 דבר שהוא מנהג גסות ושררה, אף אם יאמר לו גדול – מסרב (עפ"י תוס').

השונה כוסו בבת אחת – הרי זה גרגרן. בשנים – דרך ארץ. שלשה – מגסי הרוח (מלבד בכוס גדולה מאד, שותה בשלשה או בארבע פעמים. רמ"א או"ח קע"ח). ולא אמרו בכוס קטן וביין מתוק ולמי שכרסו רחבה – שזה שותה בבת אחת.

כשאדם שותה ואוכל בפני אחרים, אין דרכו להפוך פניו – מלבד הכלה שכן דרכה מפני בושה וצניעות. יש אומרים שזה רק בשעת סעודה שהכל שותים, אבל השותה לבדו מים לצמא, דרך תלמיד חכם שהוא צנוע ואינו שותה בפני רבים (עפ"י בכורות מד: וברש"י, כהסבר התוס' שם באופן אחד. ואולם רבנו תם מפרש בענין אחר, ולדבריו אין צורך להקפיד בכך. ויש שנראה מדבריהם שאף בסעודה דרך ת"ח להסב פניו בשתייתו. ע' במסכת דרך ארץ זוטא ו; ספר הרוקח שכת. ויתכן שברייתא דד"א חולקת על תלמוד דידן, או שמה תלוי הדבר במנהג המקומות).

אמר רב הונא: בני חבורה נכנסים בשלשה ויוצאים אפילו באחד. (השמש אינו משמש אלא כאשר מתכנסים שלשה אנשים לפחות. אבל הסבו שלשה, יכול כל אחד לצאת כשרוצה והשמש ממשיך לשרת אפילו את האחד שנשאר).

אמר רבה: דוקא כשנכנס לאכול בזמן שרגילים להיכנס, ודוקא אם הודיעוהו מראש לשמש שכן דרכם, לצאת אחד אחד. אמר רבינא: ונותנים שכר דמים. וצריך האחרון להוסיף דמים. ואמרו שאין הלכה כן. רבנו חננאל מפרש מאמר זה על חבורת הפסח, שאם שלחו לקרוא לכל בני החבורה ולא באו אלא שלשה – יכולים לאכול ואין צריכים להמתין [ואפילו אכלו אלו השלשה הכל – אין משלמים לשאר חלקם. רמב"ם], אבל לא בפחות משלשה. ואם הקרואים כבר נתקבצו ושוב יצאו, ושלחו לקרוא להם ולא מצאום, אפילו לא נשאר אלא אחד – אין צריך להמתין. אמר רבינא: ומשלם דמים. ואין הלכה כמותו, ודוקא כשנכנס בזמן שאנשים נכנסים לאכול. וכעין זה פירש הרמב"ם (טו), אלא שפירש 'יוצאים אפילו באחד' – שבסיום האכילה אין הנפטר צריך להפטיר לחברו אלא אפילו גמר אחד יצא [ואין צריך להיות לצוותא לנשאר. וגם אין לו לחוש משום נותר. ר"י קורקוס].

פרק שמיני; דפים פז – פח

קס. אצל איזו רשות אוכלים האישים דלהלן את הפסח?

- א. אשה נשואה.
- ב. יתום ששחטו עליו אפוטרופסיו.
- ג. בן ובת, קטנים וגדולים.
- ד. עבד ושפחה כנעניים ועבריים.
- ה. עבד של שני שותפים.
- ו. מי שחציו עבד וחציו בן חורין.